

Manifest voor een betere wereld

Discussiestof voor iedereen

Ben van Cranenburgh

Inhoud

0. Waarom dit pleidooi?	4
Van crisis naar crisis
Het gaat niet goed als we zo doorgaan	
1. Een basissalaris voor iedereen	11
Slaat meerdere vliegen in één klap:
Armoede, ongelijkheid, uitbuiting, stress, ongezondheid,
bureaucratie	
2. Publieke diensten voor basisbehoeften	16
Herstelt vertrouwen in de overheid
Een beschaafde maatschappij biedt haar burgers
basislevensbehoeften zonder winstoogmerk	
3. Stop de economische groei	21
De groei komt niet ten goede aan mensen die dat verdienen
Continue groei leidt onontkoombaar tot vernietiging van
het milieu	
4. Ongelijkheid	26
De kloof tussen arm en rijk neemt toe
Toenemende ongelijkheid is ethisch niet aanvaardbaar	
5. Weg met reclame	31
Maar wel goede informatie over de kwaliteit van producten
Reclame verslindt geld dat beter besteed kan worden	
6 Herbezinning op de rol van de media	35
Stop de terreur van kijkcijfers en likes
Garandeer kwaliteit en betrouwbaarheid van informatie	
7 Verkeer en transport	41
Op een prettige, efficiënte en milieuvriendelijke manier
Terugdringen van nodeloze verplaatsing
Gratis openbaar vervoer?	

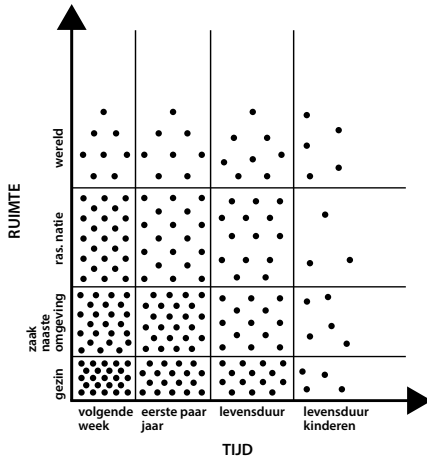
8. Leven in evenwicht met de natuur	47
Natuur werkt louterend Hebben wij het recht om natuur te vernietigen?	
9. Gezonde voeding voor iedereen	55
Waarom is ongezond voedsel goedkoop? Maak gezond voedsel beschikbaar en betaalbaar	
10. Cultuur en sport	59
Goed voor ontwikkeling en helpt tegen aftakeling Zorg voor een breed aanbod, zodat ieder kan kiezen	
11. Zijn wij gezond?	63
Gezondheid is niet hetzelfde als afwezigheid van ziekte Veel klachten zijn het gevolg van ziekmakende factoren in onze samenleving	
12. Belasting, ja graag!	69
Idealiter ziet iedereen dat nuttige dingen gedaan worden met belastinggeld En iedereen levert daaraan zijn bijdrage	
13. Ontwapening	72
Wapens kosten heel veel geld en veroorzaken heel veel leed In de wapenindustrie worden miljarden verdiend	
14. Nederland, Europa en de Wereld	76
We zijn slechts een knooppunt in een mondiaal netwerk Sla de handen ineen: een krachtige Verenigde Naties	
Supplement:	81
1 VN rechten van de mens; rechten van het kind 2 Discussievragen per hoofdstuk	
Literatuur	92

0. Waarom dit pleidooi?

Het negeren van kritische en verstandige waarschuwingen en aanbevelingen van wetenschappers heeft geleid tot een gevaarlijke impasse waar we slechts met vereende krachten uit kunnen komen.

In 1970 kwamen wetenschappers uit allerlei disciplines en uit vele werelddelen bij elkaar om te reflecteren op de vraag of het wel goed gaat met onze wereld. Eensgezind kwam men tot de conclusie dat een voortdurende en ongecontroleerde economische groei tot een vernietiging van onze aarde zal leiden. De bevindingen zijn neergelegd in het rapport van de Club van Rome. In 1972 verscheen de Nederlandse vertaling. De conclusies zijn goed onderbouwd en superhelder: het kan zo niet doorgaan, er zijn grenzen aan de groei, we moeten onze politiek, onze levensfilosofie en ons gedrag ingrijpend wijzigen.

Toen, in 1972, knikte iedereen instemmend “ja”, maar er gebeurde niets. Het was de tijd van de provo's en studentenopstand, maar dat mocht niet baten. Ondanks de inspanningen van de toenmalige PPR (Politieke Partij Radicalen) liet de politiek de aanbevelingen links liggen en zette volop in op het dogma van de economische groei. Ook nu nog zijn er weinig politici die openlijk durven te zeggen dat de economische groei moet stoppen. Het lijkt wel religieus fundamentalisme: als je tegen economische groei bent, word je al gauw een kopje kleiner gemaakt.

Figuur 1. Gezichtsveld van de mens. Hoewel het gezichtsveld van mensen in tijd en ruimte verschilt, kan de betrokkenheid van ieder mens ergens in deze ruimte-tijd-grafiek aangegeven worden. De meeste mensen hebben alleen belangstelling voor zaken die hun familie of vrienden raken, en dan ook nog alleen over een kort tijdsverloop. Anderen kijken verder in de tijd vooruit of over een groter gebied: een stad, land of volk. Slechts een klein aantal mensen heeft een wereldwijd gezichtsveld dat zich tot ver in de toekomst uitstrekt (Meadows: Rapport van de Club van Rome, 1972).

Het rapport van de Club van Rome zet in met een instructief grafiekje (figuur 1). De meeste mensen (zwarte stippen) zijn vooral geïnteresseerd in het wel en wee van zichzelf, hun gezin en directe omgeving. Wat er in Afrika of op Antarctica gebeurt heeft weinig aandacht, heeft geen plek in hun denkwereld. In de grafiek is dat weergegeven door het afnemende aantal punten op de y-as. Zo ook met de tijdspanne (de x-as): we hebben aandacht voor volgende week en de volgende zomer- of wintervakantie. Maar denken we ook aan de wereld over honderd jaar? Helaas hebben velen lange tijd iets gedacht in de trant van “het zal mijn tijd wel duren”, een houding die in de huidige tijd niet meer verdedigbaar is.

Bovenstaand grafiekje is inmiddels weer zeer actueel. We denken nu wel degelijk aan de wereld waar de “kinderen van onze kinderen” in zullen leven. En die wereld ziet er niet rooskleurig uit. We worden ook steeds meer gedwongen te denken aan andere omliggende en verre landen. De Corona-crisis heeft laten zien dat China en Australië

eigenlijk heel dichtbij zijn. De vluchtelingenstromen uit verre landen drukken ons met de neus op de feiten: er is oorlog, honger en andere rampspoed. Overal op de wereld zijn mensen op zoek naar middelen van bestaan en een veilige leefomgeving. Wij hebben daar heel direct mee te maken en beginnen (veel te laat) te beseffen dat al die problemen met elkaar samenhangen en dat wij daar deels zelfs schuldig aan zijn.

Dieren en mensen hebben een brein dat in de loop van de evolutie geavanceerde strategieën voor overleving heeft ontwikkeld. Aan de ene kant zijn dat systemen die snelle en effectieve gedragingen in gang zetten, waarbij beloning op korte termijn belangrijk is: eten, geld verdienen, aanvallen, vluchten, beter zijn dan die andere. Dit zijn tamelijk automatisch verlopende activiteiten waarbij vooral hersendelen die aan de binnenzijde liggen betrokken zijn: het binnenbrein.

Maar datzelfde brein heeft ook systemen ontwikkeld om verder vooruit te zien: als ik nu zaadjes strooi, heb ik volgend jaar oogst; als ik nu met een opleiding begin, kan ik na enkele jaren mijn hartenwens vervullen; als ik nu spaar, kan ik later mijn kinderen op weg helpen. Dat zijn langetermijnstrategieën. Dit is een meer bewust en weloverwogen gedrag dat vooral wordt gestuurd vanuit aan de buitenzijde gelegen delen van ons brein, de cortex, vooral de achter het voorhoofd gelegen *prefrontale cortex*. Een theorie over de functie van de prefrontale schors is de zogeheten *temporele integratie*: wat we nu doen is deels gebaseerd op het *verleden* en heeft invloed op de *toekomst*. In onze jeugd is van alles gebeurd, wij doen het nu anders en hopen dat onze kinderen daar later profijt van hebben. Ook dat is overleving, maar dan *transgenerationeel*.

Om uit de impasse te komen zullen we de onmiddellijke behoeftebevrediging moeten afremmen en inzetten op langetermijnstrategieën vanuit het motto: “Als ik nu doorga met consumeren en winst maken, hebben mijn (klein)kinderen straks geen leven meer”. En de boodschap voor de politiek is: kijk verder dan de kabinetsperiode, laat je inspireren door kathedraalbouwers, die met geduld en vooruitziende blik vele generaties lang aan dezelfde toekomstbestendige kathedraal werkten.

Economische groei, kapitalisme en liberalisme hebben hun beste tijd gehad. Dat de rijkdom van hogere sociale klassen neersijpelt naar de werkvloer, blijkt een mythe. De rijken worden steeds rijker en armoede blijft bestaan of neemt zelfs toe. Er is niet alleen een (toenemende!) enorme ongelijkheid in inkomen, maar ook in behuizing, gezondheid, stressniveau, ontwikkelingskansen en levensgeluk. Welvaart in termen van economische groei en bruto nationaal product heeft nauwelijks betekenis voor het *welbevinden* van mensen. Maar daar gaat het juist om: zijn mensen wel gelukkig en tevreden met hun bestaan, kunnen zij zich wel ontplooiën?

Daar komt nog bij dat de economische groei van de rijke landen een enorme vervuiling en opwarming van de aarde heeft veroorzaakt. Vooral de armere landen ondervinden hier de grote nadelen van. Een nieuwe, economiegestuurde vorm van kolonialisme: wij profiteren, zij zijn de klos.

In dit manifest suggereer ik enkele oplossingen voor de ontstane impasse. Aan ieder voorstel kleven haken en ogen. En er zijn zeker vele andere oplossingen denkbaar. Dat komt ook omdat alle problemen op een complexe manier met elkaar verweven zijn. Er is geen absolute waarheid en er zijn zeker meerdere wegen waarlangs we uit de impasse kunnen komen. Bij sommige voorstellen zullen velen reageren met “Ja, maar ...”. Niettemin ik zou zeggen, probeer het ook eens met “Ja, en ...”!

Ja, maar...

Basissalaris voor iedereen? Ja, maar dan worden mensen lui

Sterke overheid? Ja, maar dan gaan we richting dictatuur

Openbaar vervoer? Ja, maar dat is onhandig als je kinderen hebt

Ongelijkheid? Ja, maar de armoede in de wereld is afgenomen

Ja, en...

Basissalaris voor iedereen? Ja, en hoe hoog moet dat dan worden?

Sterke overheid? Ja, en hoe borgen we de inspraak van de burgers?

Openbaar vervoer? Ja, en hoe krijgen we dat op Europees niveau voor elkaar?

Ongelijkheid? Ja, en hoe kunnen we de taart eerlijker verdelen?

In dit geschrift gebruik ik regelmatig de termen “beschaving” en “beschaafd”. Maar wat betekent “beschaving” eigenlijk?

Wat is beschaving?

Beschaving wil zeggen dat sprake is van een zekere ontwikkeling – van individu, samenleving en/of overheid. “Beschaven” betekent taalkundig “minder ruw maken”. Beschaafd staat tegenover ruw, bot, grof, gewelddadig en barbaars. Beschaving houdt in dat genuanceerde ethische normen gehanteerd worden, waarbij menselijkheid en rechtvaardigheid centraal staan.

Een vraag is of beschaving het gebruik van geweld uitsluit. Iemand die bij een meningsverschil onmiddellijk begint te schelden en slaan, noemen wij onbeschaafd. Een regiem dat mensen zomaar gevangenzet of doodschiet, noemen wij onbeschaafd. De Vietnamoorlog (VS), de aanval op Oekraïne (Rusland), de bezetting van Palestijns gebied (Israël) getuigen van weinig beschaving. Men zou zelfs kunnen stellen dat de wijze waarop onze overheid omgaat met vluchtelingen, de toeslagenaffaire en de aardbevingsschade in Groningen onbeschaafd is.

Is het “beschaafd” wanneer louter op basis van regels en algoritmen beslissingen worden genomen die verstrekkende gevolgen kunnen hebben voor het leven van een individu?

Is het “beschaafd” dat wij gedwongen worden met robots te communiceren wanneer wij een serieus probleem willen bespreken (Ziggo, PostNL, Bol.com etc.)?

Het is wel hoog tijd dat iedereen nadenkt over de toekomst van onze wereld. Daar kunnen we op de basisschool mee beginnen, vanuit het idee dat kinderen heel onbevangen kunnen denken en discussiëren over de huidige problemen in onze wereld. Moeten wij niet anders met dieren omgaan? Kunnen wij ons contact met de natuur herstellen? Kunnen wij een eerlijke wereld maken waarin voor ieder de basislevensbehoeften gegarandeerd zijn en waarin iedereen ontplooiingskansen heeft? Kunnen wij een einde maken aan uitbuiting en ongewenste discriminatie?

Ben je het niet eens met wat ik voorstel? Best, uitstekend! Maar geef dan aan wat mogelijke alternatieven zijn. Dat vergt denkwerk. Mijn hoofddoel met dit manifest is om het denken en discussiëren over onze wereld te stimuleren: op scholen, in wijkcentra, bij politieke bijeenkomsten en tijdens praatavonden. Om de discussie op gang te helpen zijn in het supplement aan het einde van dit boek discussievragen opgenomen.

Ten slotte moet mij van het hart dat bijna alles wat in dit manifest staat een halve eeuw geleden ook al gezegd is. Ikzelf ben neurowetenschapper en niet specifiek deskundig op dit gebied. Echter, vele uitgebreide wetenschappelijke studies en verhandelingen van economen, sociologen en politicologen ten spijt, het meeste is gewoon een kwestie van gezond verstand en moreel kompas. En ik kon het niet laten af en toe een vleugje neurowetenschappen toe te voegen.